

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Hienoa ja kiitos, että valtakunnallinen, kattava kulttuuriperintöstrategia on tehty.

Yleisesti voisi sanoa, että ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi kaipaasi vielä toimittamista. Etenkin alussa tuntuu, kuin sinne olisi koottu joukko irrallisia kappaleita. Ehdotuksen tavoitteet ovat ajanmukaisia, mutta paikoin on varsin hankala erottaa oikeita tavoitteita, sellaisia joiden voitaisiin 2030 tarkastelujakson päät-teeksi todeta toteutuneen/ei toteutuneen Erittäin monessa yhteydessä strategiassa ikään kuin ehdotetaan ”voidaan tukea/edistää/pyrkiä/huomioida/jne.” Tämän kaltaisessa asiakirjassa toivoisi paljon enemmän jämäkkyyttä sen suhteen, mitä aidosti aiotaan tehdä tai asetetaan tavoitteeksi. ”Voidaan”-muotojen käyttäminen kautta linjan jättää koko asian ilmaan tai antaa kuvan, jossa vain pehmeästi ehdotellaan mitä ehkä voitaisiin tehdä.

Kulttuuriperinnön tunnetuksi tekeminen, välittäminen ja siirtäminen ei saa riittävää huomiota esim. ilmastonmuutokseen nähden, joskin ilmastokriisiin reagointi voisi olla terävämpää, tässä jää päällisin puolin vai-kutelma, että ”muualla tehdään”

Sivulla 11 kulttuuriperintö nähdään vain kulttuurisen kestävyiden osana, mutta se on laajempi asia, erit. esim. sosiaalisen kestävyiden ulottuvuus jääohueksi. Myöhemmin (s. 21) se kuitenkin laajennetaan kaikille kestävyiden alueille. Yleisesti ottaen on todella hankala saada kiinni määrittelyjen ytimeistä: toisaalta tässä korostetaan sitä, että määrittely lähtee yksilöstä/yhteisöstä itsestä, toisaalta odotetaan yhteistä toimi-juutta ja sitoutumista (johonkin yhteiseen, joka kuitenkin on ristiriidassa määrittelyn kanssa...)

Ehdotuksessa on paljon toteamuksia, jotka eivät lähemmin tarkastellessa vie itse asiaa eteenpäin, esim. s. 17 ”Lisäksi tarvitaan jaettava vastuuta kulttuuriperinnön säilymisestä, mikä puolestaan edellyttää sektorirajat ylittävää vuoropuhelua.”

Ajanmukaisista ilmiöistä Ukrainan sota ja sen myötä noussut huoli kulttuuriperinnön säilymisestä kriisitilanteissa edellyttäisi perusteellisempaa paneutumista aiheeseen myös toimenpide-ehdotuksissa. Aihe näkyy jonkun verran lähtökohdissa mutta ei niinkään toimenpide-ehdotuksissa.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Alueellinen / paikallinen kulttuuriperintö ei nouse esille eikä erityisesti siihen kohdistuvia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia ole juurikaan. Kaiken kaikkiaan kulttuuriperintöalan toimijat lukuun ottamatta valtion ylläpitämiä ja yliopistoja jäävät pieneen rooliin suhteessa niiden merkitykseen kokonaisuudessaan kulttuuriperinnön tallentajina, ylläpitäjinä ja välittäjinä sekä asiantuntijoina.

Kommenttinne lukuun 5.1

Ehdotuksessa eräs ongelma on se, miten puhutaan kulttuuriperinnön moninaisuudesta. Samaan aikaan kun painotetaan jokaisen oikeutta omaan kulttuuriperintöönsä, puhutaan yhteisesti jaetun ja yhdenmukaisen kulttuuriperinnön puolesta, johon halutaan kiinnittää ihmiset. Tässä on hankala ristiriita: samaan aikaan painopisteenä on siis sekä moninaisuuden huomioiminen että yhdenmukaisuuden vaade. Ehkä tämä ei ole ollut työryhmällekään aivan selkeässä ajatuksessa - ja selvästi on työryhmälle (ja noin yleensäkin) uudempi asia kuin muu strategian sisältö, jossa ollaan varmemmalla pohjalla.

Toimenpidelinjaukset ovat todella ympäröivä: miten todennetaan esim. onnistuttiinko linjauksessa ”Kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti”? Lisäksi monissa kohdin jäädään ikään kuin taka-alalle, esimerkkinä (s. 29) ”Herättämällä keskustelua ja tarjoamalla tilaa neuvotteluun erilaisista näkökulmista kulttuuriperintöala ja kulttuuriperintötoimijat voivat olla mukana vahvistamassa demokratiaa.” Miten niin voivat olla, mikseivät vaan OLE/TEE/TOIMI, aktiivisempaa otetta kaivataan kautta linjan.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö on käsitelty hyvin. Kulttuuriperinnön tallentamiseen liittyy vahvasti myös sen välittäminen, joka tuodaan esille myöhemmissä luvuissa, mutta sen voisi mainita myös tässä yhteydessä.

Kommenttinne lukuun 5.2

Viittaukset alkuperäiskansaan/kansoihin ovat hieman ongelmallisia. Mitä tässä tarkoitetaan alkuperäiskansoilla? Sivulla 15 todetaan että ”Saamelaiset ovat alkuperäiskansa. (yksikkömuoto).”, mutta samassa kappaleessa mainitaan romanit sekä mystinen ”muut ryhmät”. Seuraavissa

kappaleissa puhutaan murrealu-eista, suomenruotsalaisesta kulttuurista sekä lukuisista suomessa käytössä olevista vieraskielistä. Alkuperäiskansojen (monikkomuoto) luonto/materiaalitietämykseen viitataan esim. kestävä kehityksen kappa-leessa (5.2) Lisäksi taloudellisessa toiminnassa puhutaan alkuperäiskansojen (monikko) kulttuuriperintöön liittyvistä toimista, joita tulee kunnioittaa. (luku 5.4 s. 48). Olisi ehkä selkeämpää viitata saamelaiseen kulttuuriperintöön, jos siihen suoraan viitataan - tai jos tarkoitetaan laajemmin, tarkentaa määrittelyä. Käsitetäänkö esim. alkuperäiskansojen tietämyksellä myös Suomeen muualta saapuneiden alkuperäiskansojen edustajien tietämys ja/tai heidän kulttuuriensa kunnioitus?

Alkuperäiskansojen lisäksi myös perinteisestä Suomen kansankulttuurista voidaan ammentaa paljon tietoa kestävästä elämäntavasta ja ympäristöön sopeutumisesta.

Rakennettua ympäristöä käsittelevä kappale on erittäin keskeinen. Ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta ei voi liikaa korostaa sitä, miten tärkeässä roolissa olemassa olevan rakennuskannan hoito on. On tärkeää, että valtio välittää tätä viestiä painokkaasti. Nykyisellään perinne- ja suojelurakennukset esitetään toistu-vasti ympäristön kannalta huonossa valossa, esim. korostaen yksittäisten rakennusosien energiatehokkuutta. Kansalaisille on tämän seurauksena muodostunut käsitys, että vanhat rakennukset eivät olisi ”ympäristöystävällisiä”.

On syytä huomioida myös, että perinnerakennusten hoito edellyttää osaamista ja materiaalitietoutta, jonka eteenpäin välittäminen ja kehittäminen on tällä hetkellä syrjäytetty marginaaliin. Monet vanhoihin rakennuksiin liitetyt ongelmat liittyvät osaamattomasti tehtyihin korjauksiin. Konservoinnin ja restauroinnin ohella perinteisen käsityöosaamisen ja -ammattien ylläpito on oleellisen tärkeää. Yksinkertaisetkin korjaustyöt käyvät vaikeiksi, jos niiden edellyttämää osaamista ja materiaalitietoutta ei välitetä eteenpäin.

Yhdyskuntarakenteen hajautumista käsittelevän maininnan (s. 35) osalta on syytä muistaa, että Suomi kaupungistui voimakkaasti 1900-luvulla eikä suunta ole kääntymässä. Yhdyskuntarakenteen hajautuminen ei ole todennäköinen uhkakuva.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kulttuuriperinnön välittäminen ja siirtäminen jäävät vähäiseksi oppimisen ja koulutuksen rinnalla, jotka ovat toki myös hyviä tavoitteita. Tässäkin luvussa museoiden merkitys jää vähäiseksi suhteessa merkitykseen esim. yliopistoihin nähden kulttuuriperinnön asiantuntijoina ja kulttuuriperintötiedon kaiketi keskeisimpinä välittäjinä, joilla on myös tietovarannot tutkimukseen ja kasvatustyöhön.

Sivulla 41 kohta tekoälystä on hyvin löysä, eikä tarkoita oikein mitään. Sen sijaan alalle tärkeä digitaalisen datan mm. säilyvyyskysymyksiä olisi syytä nostaa enemmän esiin.

Kommenttinne lukuun 5.4

Hyvää on se, että kulttuuriperinnön hyödyntämistä liiketoiminnassa halutaan edistää. Kulttuuriperintöalan toimijoilta edellytetään tietovarantojen avaamista ja tuottamista liiketoiminnan käyttöön, mutta ei kuitenkaan resurssien lisäämistä ja jakamista, vaikka odotetaan lisää tehtäviä ja parempia palveluja.

Ihmeellinen logiikka, mikäli kulttuuriperinnön suojelua ja hoitamista pitää ensin perustella kyselymittauksilla (s. 44), ja sitten vasta ikään kuin jälkikaneettina todeta, että on niitä sopimuksiakin. Mitä pidemmälle edetään, sitä abstraktimmalta käsitteistö alkaa tuntua (s. 45) ”Hyvin hoidettu ja mielenkiintoinen kulttuuriperintö on yrityksen maineen ja kilpailukyvyn kannalta merkittävä positiivinen voimavara”

Luvun lähtöasetelmassa on ristiriitaista, että kulttuuriperintö (mm. rakennukset) todetaan alkuun merkittäväksi pääomaksi, mutta tämän jälkeen käsittely hyppää aivan toisaalle, kulttuurialojen osuuteen BKT:sta. Tämän jälkeen puhutaan investoimisesta kulttuuriperintöön ja toisaalta museoiden aluetaloudellisista vaikutuksista. Tekstiä olisi aiheellista terävöittää. Esim. rakennusperinnön hoidon menestyksekkyyden kytkeytyy tiukasti rakennusteollisuuden toimintatapoihin ja siihen, miten kuntien kaavoituksissa ja rakennusvalvonnoissa lähestytään historiasta kumpuavia arvoja. Rakennusperinnön hoidon taloudelliset vaikutukset ovat valtavat. Juuri rakennusperinnön osalta on helppo nähdä yhteys yritysten vastuullisuuden ja kulttuuriperinnön hoidon välillä, mutta tämä ei käy ilmi tekstistä.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Vaikutukset riippuvat paljolti siitä, miten strategiaa saadaan jalkautettua eri toimijoille ja erityisesti hallinnossa ja päätöksenteossa. Vaikka kulttuuriperinnön taloudellisia vaikutuksia tai hyvinvointivaikutuksia ei riittävästi tunneta ja huomioida, niin myös kulttuuriperinnön itseisarvoa olisi voitu nostaa vielä vahvemmin esille. Samoin tulee viimeistään toimenpidesuunnitelmassa pohtia keinoja, joilla kulttuuriperintöarvot saadaan vahvemmin jatkossa huomioitua päätöksenteossa.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Kautta linjan on hiukan epäselvä jako kulttuuriperinnön, kulttuurin ja taiteen välillä. Välillä taide katsotaan kuuluvaksi kulttuuriperintöön, välillä taas mainitaan erikseen ”kulttuuriperintö ja taide”. Alussa kulttuuriperintö määritellään hyvin laajasti koskemaan ihmisten toiminnan tuloksena syntyvänä ja muuttuvana ilmiönä (s.13), mutta mitä kaikkea tämä oikeastaan pitää (tai ei pidä) sisällään ei aivan hahmotu. Vrt. lopussa maininta: (Luku 6.1. s. 49) ”Strategiassa tarkastellaan ensimmäistä kertaa Suomessa kokonaisvaltaisesti kaikkia kulttuuriperinnön osa-alueita ” eli mitä nämä osa-alueet lopulta ovat ja mitä niillä tarkoitetaan jää hiukan epäselväksi.

Toisaalta myös luontoympäristö sekoitetaan tekstissä kulttuuriperintöön ja jää varsin epäselväksi, mitä kaikkea strategia oikeastaan kattaa.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Tärkeä. Suunnitelmassa voidaan konkretisoida ja kohdistaa toimenpide-ehdotuksia.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Sähköisten kyselykanavien lisäksi kasvokkain pidettävät työpajatyypiset keskustelutilaisuudet esim. maakunnittain.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Myös museot (Museoviraston lisäksi) tulee osallistaa jatkotyöskentelyyn strategiatyötä laajemmin.

Ruohonen Juhani
Turun museokeskus / Varsinais-Suomen alueellinen vastuumuseo

Talamo-Kemiläinen Maarit
Turun museokeskus